

Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Sağlık Hizmetleri

Karamürsel Hilal-i Ahmer Society and Health Services

Rahime Aydın Er

Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
orcid.org/0000-0001-9901-3482

ÖZ

Giriş ve Amaç: 1877 yılında kurulan Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı'nın taraf olduğu tüm savaşlarda kurduğu hastaneler, hasta taşıma servisleri, donattığı hastane gemileri, yetiştirdiği hemşireler ve gönüllü hasta bakıcılar ile savaş alanında yaralanan ve hastalanan yüz binlerce askere tedavi ve bakım hizmeti sunmuştur. Bu çalışmanın amacı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Karamürsel şubesinin teşkilatlanması ile Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar bölgede sunduğu sağlık hizmetlerini incelemektir.

Yöntem ve Gereç: Çalışmanın ana kaynağını Kasım 2014 - Mart 2015 tarihleri arasında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşivi'nden elde edilen Kızılay Arşiv belgeleri oluşturmuştur. Arşiv belgelerinin okunmasında Sayın Oğuz Polatel'den destek alınmıştır. Bununla birlikte literatür bilgileri de gözden geçirilmiştir.

Bulgular: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Karamürsel şubesinin açılışı 1914 yılında yapılmış olmakla birlikte, öncesinde de faaliyette olduğunu gösteren belgelere ulaşılmıştır. Belgelerde cemiyetin kurucu üyeleri, çalışanların maaşları ile hastane çalışanları, yatak sayısı ve kullanılan malzemelere ilişkin bilgilere de yer verildiği görülmüştür.

Sonuç: Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, cemiyetin diğer şubelerinin yürüttüğü gibi öncelikle kurduğu çadırlarda ve hastanelerde savaş alanında yaralanan ve hastalanan askere tedavi ve bakım hizmeti sunmuştur. Bununla birlikte cemiyet savaştan oldukça olumsuz etkilenen bölge halkının beslenme ve barınma sorunlarının giderilmesinde, salgın hastalıklarla mücadele etme konusunda uğraşlar vermiştir.

Anahtar Kelimeler: XIX. Yüzyıl, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti,

ABSTRACT

Introduction and Aim: Ottoman Hilal-i Ahmer Society was founded in 1877. This society gave care and treatment services for hundreds of thousands soldiers who injured and had disease in all wars that Ottoman was as a part of it. These services were given by with hospitals at backside of frontage with support and help of public, patient carrying services, hospital ships, nurses who trained and voluntary care givers. The aim of this study is to examine the organization of the Karamürsel Hilal-i Ahmer Society and the health services offered in the region until the end of the War of Independence.

Material and Methods: This study was based on the Red Crescent Archive documents obtained from Kocaeli Metropolitan Municipality Archives between November 2014 and March 2015. The documents were transcribed by Mr. Oğuz Polatel. However, the literature has also been reviewed.

Results: There are some documents about that Karamürsel Hilal-i Ahmer Society was founded in 1914, but it had activities before. It is seen that information about the founding members of the society, employees' salaries, hospital staff, number of beds and the materials used are also included in the documents.

Conclusion: It is understood that Karamürsel Hilâl-i Ahmer Society primarily has provided treatment and care services to soldier who wounded and sick on the battleground in tents and hospitals as it was carried out by other branches of the society. Besides this, the society has strived eliminate of the nutrition and housing problems of the people of the region which are affected by the war and challenging with epidemic diseases.

Keywords: XIX. Century, Hilal-i Ahmer, Karamürsel

Lokman Hekim Dergisi, 2017;7(3):148-158

Geliş Tarihi - Received: 14.04.2017; Kabul Tarihi - Accepted: 15.06.2017

İletişim - Correspondence Author: Rahime Aydın Er, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD Umuttepe Yerleşkesi, Kocaeli University Faculty of Medicine Department of History of Medicine and Ethics 41380 Umuttepe - Kocaeli/Türkiye. raay@kocaeli.edu.tr

GİRİŞ ve AMAÇ

1877 yılında kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, faaliyetleriyle dönemin en önemli yardım derneği olmuştur. Cemiyet, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan başlayarak Osmanlı'nın taraf olduğu Balkan ve Birinci Dünya Savaşları ile Milli Mücadele dönemlerinde askerler, sivil halk ve savaş nedeniyle mağdur olan göçmenlere ihtiyaç duydukları her konuda yardım etmiştir.¹ Bu yardımlardan en önemlisi sağlık alanında yürütülen çalışmalardır. Özellikle milli mücadele yıllarında cemiyet, bütün cephelerde veya cepheye yakın yerlerde kurduğu Hilâl-i Ahmer Hastaneleri, hasta taşıma servisleri, donattığı hastane gemileri, yetiştirdiği hemşireler ve gönüllü hasta bakıcılar ile savaş alanında yaralanan ve hastalanan yüz binlerce askere tedavi ve bakım hizmeti sunmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından görevlendirilen İmdat Ekipleri cephelerde kurulan hastanelerin yanı sıra hem yaralılara tedavi, hem de halka yemek sağlayan, aşevleri, çayhane gibi hizmetlerini tüm yurttan sürdürmüştür. Bununla birlikte cemiyet bir süre sonra deprem, sel ve heyelan gibi doğal afetler de görev almış, salgın hastalıklarla mücadele etme konusunda uğraşlar vermiştir.^{2,3}

Hilâl-i Ahmer tüm halkla bütünleşebilmek, yardımların savaş alanlarına kolay ulaşabilmesini sağlamak için 1911 yılından başlayarak yurt genelinde birçok yerde şubeler açmıştır. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya açılan kapısı olması nedeniyle stratejik öneme sahip İzmit'te cemiyetin şubesini ilk olarak ne zaman açtığı tam olarak bilinmemektedir. Ekim 1911 tarihli bir Kızılay Arşiv belgesinde İzmit Mutasarrıfı tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İzmit Şubesi'nin açıldığı bildirildiğinden, en azından 1911 yılı sonbaharında İzmit şubesinin faaliyette olduğunun söylenebileceği bildirilmektedir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İzmit merkez kazasının dışında Karamürsel, Kandıra kazalarında ve Bahçecik nahiyesinde 1912 yılında; Akçaova, Şahinler, Hendek ve Derince nahiyelerinde 1914; Taraklı, Karasu ve Sapanca nahiyelerinde 1915'te şubelerinin olduğu ve bu şubeler aracılığıyla faaliyetlerini yürüttüğü belirtilmektedir.⁴ Bu çalışmada ilk olarak Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin teşkilatlanmasına, ardından ulaşılabildiği kadarıyla cemiyette çalışan personel ile sağlık görevlilerine ilişkin edinilen bilgilere yer verilecektir. Son olarak Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar cemiyetin bölgede yürüttüğü sağlık hizmetleri irdelenmeye çalışılacaktır.

YÖNTEM

Çalışma konusu kapsamında Kasım 2014 – Mart 2015 tarihleri arasında “Hilâl-i Ahmer Cemiyeti”, “Karamürsel” ve “Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti” anahtar kelimeleri kullanılarak Kızılay, Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivlerinde araştırmacı tarafından tarama yapılmıştır. Osmanlıca belgelerin okunmasında okutman Sayın Oğuz Polatel'den, Fransızca yazılmış belgenin okunmasında okutman sayın Şevki Özgür'den destek alınmıştır. Çeviriler mümkün olduğunca belgede yazılı olanlara bağlı kalınarak yapılmış, bu bilgiler italik yazıyla aktarılmıştır. Bazı belgeler daha anlaşılır şekilde sadeleştirilmiştir. Bununla birlikte literatür bilgileri de gözden geçirilmiştir.

BULGULAR

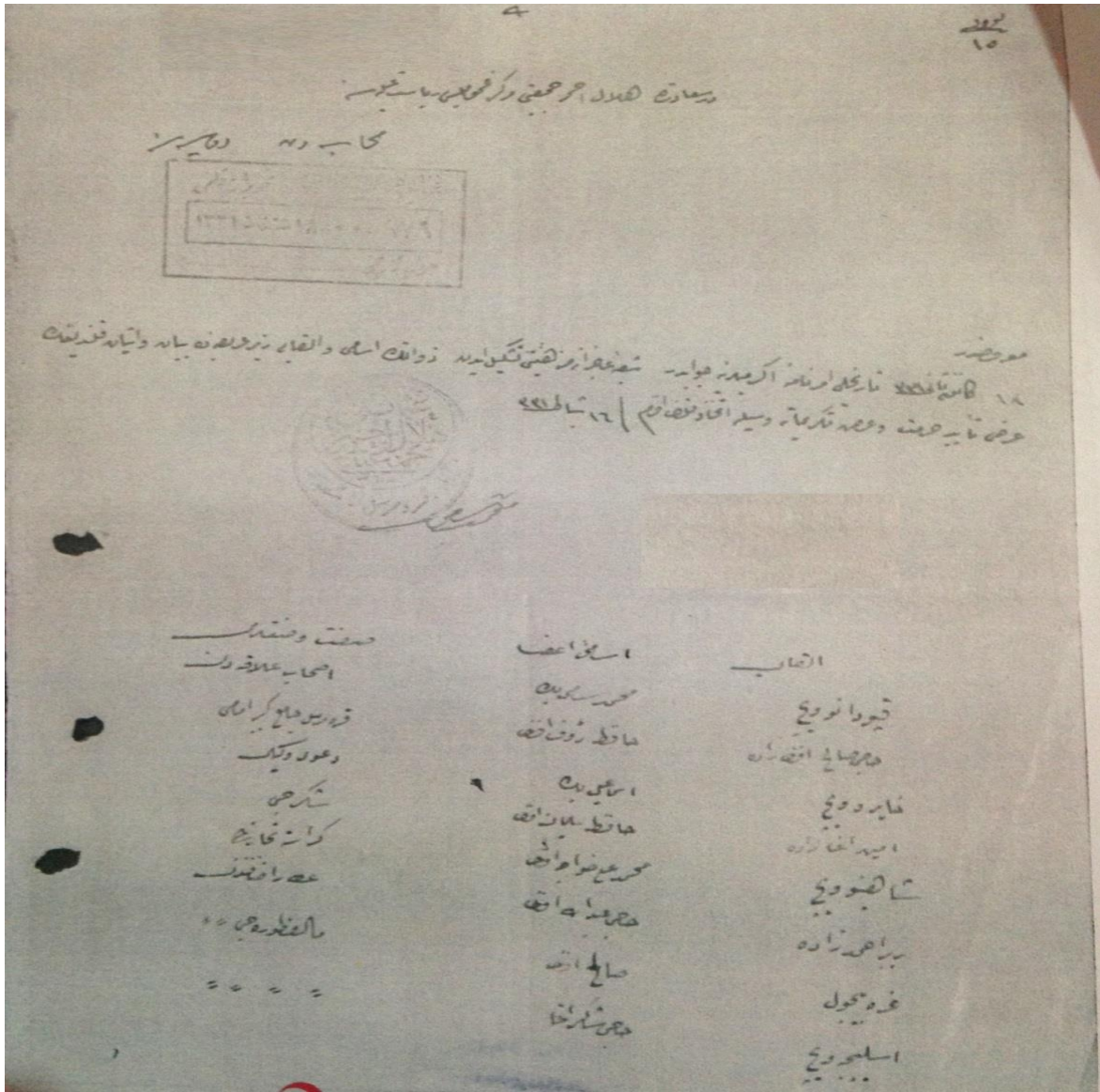
Başbakanlık Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivleri'nde Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ilişkin belgeye ulaşılamamıştır. Çalışma konusunu içeren belgelere Türk Kızılayı Arşivi'nde yapılan taramalarda ulaşılmış, ilgili belgeler Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Arşivi'nden izin alınarak temin edilmiştir. Literatür taramasında ağırlıklı olarak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin İstanbul'da ve Çanakkale bölgesindeki

faaliyetleri ve hastanelerine ilişkin bilgilere ulaşılmıştır. İzmit ve çevresinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerine ilişkin çalışma Yard. Doç. Dr. Mustafa Sarı tarafından yapılmıştır.⁴

Çalışmada elde edilen bulgular araştırmacı tarafından iki başlık altında ele alınacaktır. Öncelikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Karamürsel şubesinin teşkilatlanmasına, ardından da bölgede sunduğu sağlık hizmetlerine ilişkin ulaşılan bilgilere yer verilecektir.

1. Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Teşkilatlanması

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Karamürsel şubesinin 1912 yılından itibaren faaliyette olduğu belirtilmektedir.⁴ Şubenin ilk açıldığı yıllarda kurucular ve üyelerin kim olduğuna ilişkin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte bir süre sonra kapatılan şube 1914 ve 1916 yıllarında tekrar açılmıştır. 29 Şubat 1916 yılına ait ulaşılan bir Kızılay Arşiv belgesinde⁵ açılan şubede yer alanların lakap ve isimlerinin, Hilâl-i Ahmer Genel Merkezi'ne bildirilmesine ilişkin bilgiye yer verilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Kızılay Arşivi Kutu No: 28, Belge No: 146

Karamürsel Hilâl-i Ahmer şubesinde yer alan kişiler şu şekilde bildirilmektedir:

Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezi Umumi Riyaseti Ahalisi'ne

18 Kanunisalih 1331 tarihli emirname-i ekreminelerine cevaptır. Şubeyi acizanemiz heyeti teşkil eden zevatın esami ve elkabı aşağıda beyan ve etyan kılındığının arzıdır.

<i>Elkabı</i>	<i>Azanın İsmi</i>	<i>Sıfat ve Sanatları</i>
<i>Kapudanoviç</i>	<i>Mehmet Sami Bey</i>	<i>Ashâb-ı alâkadan</i>
<i>Hacı Salih Efendizade</i>	<i>Hafız Rauf Efendi</i>	<i>Karamürsel Cami-i Kebir imamı</i>
<i>Hayroviç</i>	<i>İsmail Bey</i>	<i>Dava vekili</i>
<i>Emin Ağazade</i>	<i>Hafız Süleyman Efendi</i>	<i>Şekerci</i>
<i>Şahinoviç</i>	<i>Mehmet Ali Hoca Efendi</i>	<i>Kereste tüccarı</i>
<i>Berber Ahmetzade</i>	<i>Hacı Abdullah Efendi</i>	<i>Aktar esnafından</i>
<i>Garabiçov</i>	<i>Salih Efendi</i>	<i>Manifaturacı esnafından</i>
<i>İsliceviç</i>	<i>Hacı Şakir Ağa</i>	<i>Manifaturacı esnafından</i>

16 Şubat 1331

Bin dokuz yüz on altı yılına ait bu belgedeki listede Boşnak göçmenlerin yer alması, cemiyetin göçmenlerin sadece yiyecek ve sağlık sorunlarına çözüm bulmakla kalmayıp, onlardan teşkilatlanma ve yürütülen çalışmalarda destek aldığını göstermesi açısından önemlidir.

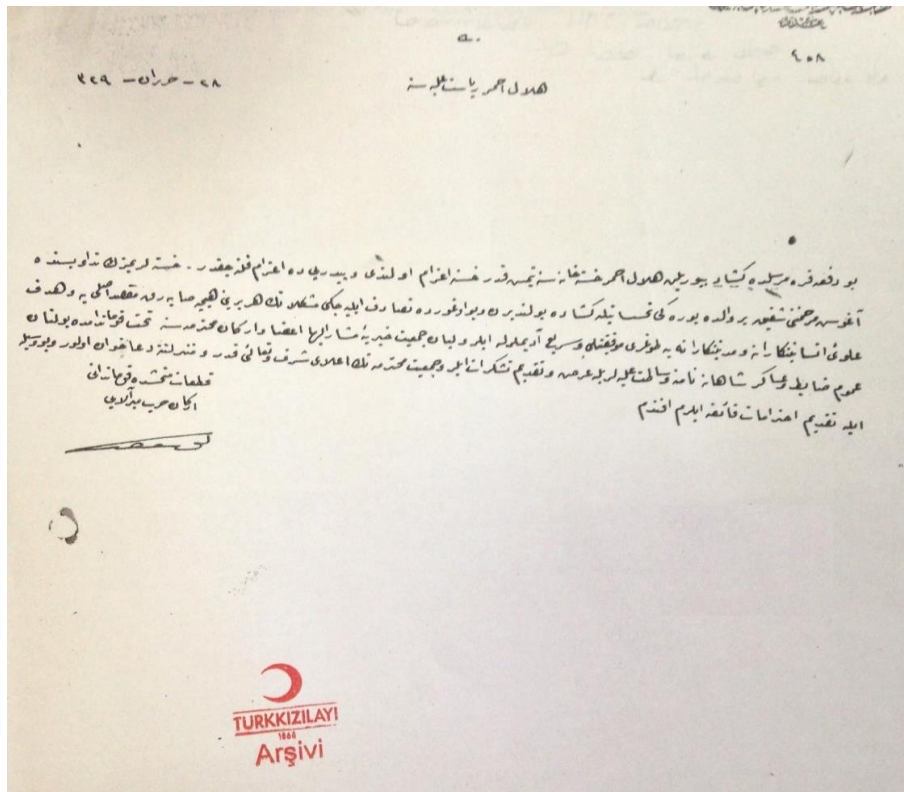
Yapılan arşiv taramasında Hilâl-i Ahmer Merkezi ile yapılan malzeme istemi, maaşlar ve istifalara ilişkin yazışmalardan Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nde çalışan personel ile sağlık görevlilerine ilişkin bilgilere de ulaşılmıştır. Özellikle görevli sağlık personelinin alacakları maaşlara ilişkin yazışmalara daha sık rastlanmıştır. Örneğin; 14 Temmuz 1913 tarihinde Karamürsel Hastanesi Başhekimi Rasim Ferid Bey tarafından Hilâl-i Ahmer Merkezi'ne gönderilen yazıda şöyle belirtilmektedir: *“Sâbıkan Hadımköy Hastanesi Başhastabakıcısı olup bu defa irade-i âcizîdeki hastahaneye tayin buyrulan Nureddin Hakkı Efendi evvelce maaşının yedi yüz elli kuruş olmasından nâşî bu kere üç yüz kuruş maaşla istihdamı mûcib-i gadri olacağından bahisle maaşının kemâ-fî's-*

sâbık itâsında bulunmuştur. Efendi-i mûmâ-ileyh vazife-i mevdûasını kemâl-i gayretle ifâ etmekte olup hastahanenin tarz-ı tertibi ilcâsı olarak hastabakıcı daimî bir takip ve nezaret altında

bulunmaları fevkalade lâzimedden ve hastahanenin iki yüz yatağa iblağı halinde bu vazifenin ziyadesiyle kesb-i usret edeceği bedihiyattan olmakla is'âf-ı matlubuna irade-i aliyyelerinin şeref-lâhik buyrulması müsterhamdır." Bu belgede "Daha önce Hadımköy Hastanesi başhastabakıcısı iken 750 kuruş alan ve şu anda Karamürsel Hastanesi'nde 300 kuruş maaşla çalışan Nurettin Hakkı Efendi maaşının eskisi gibi olmasını istemektedir. Nurettin Efendi görevini layıkıyla yerine getirmekte ve hastanenin tertib ve düzeni açısından bir hasta bakıcının sürekli takip ve nezareti gerekmektedir. Hastanenin 200 yatağa ulaşması durumunda da bu görevin fazlasıyla önemli olacağı açıktır. Dolayısıyla bu talebin tarafınızca uygun görülmesini isteğine" yer verilmektedir. Yine aynı belgede bir gün sonra "Nureddin Hakkı Efendi'nin maaşının 400 kuruşa çıkarılmasının kabul edildiği, ısrar ettiği takdirde istifa etmiş sayılacağı" bilgisine yer verilmiştir.⁶ Aynı tarihli başka bir arşiv belgesi Eczacı Asım Bey'in maaşına ilişkindir. Bu belgede "Eczacı Asım Efendi'nin 800 kuruş aldığı ve bunun yetmediği belirtilmekte, taşraya gönderilen eczacıların 1200 kuruş maaşla görevlendirilmesi nedeniyle maaşının arttırılmasını ve Temmuz maaşının da bu şekilde ödenmesini istediği" bildirilmektedir.⁷ 22 Temmuz 1913'te Eczacı Asım Bey'in istifa ettiği bilgisinin Başhekim Rasim Ferid tarafından Hilâl-i Ahmer Merkezi'ne iletilmesi⁸ adı geçen eczacının maaşında bir artış yapılmadığını düşündürmektedir.

2. Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Bölgedeki Sağlık Hizmetleri

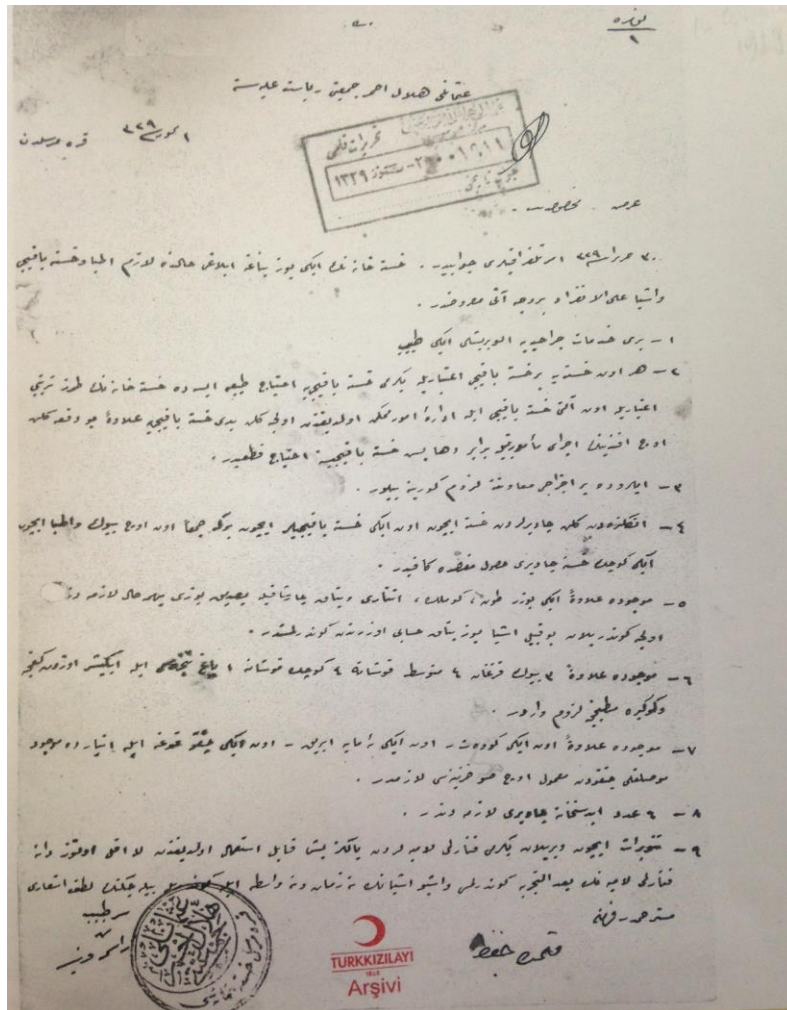
Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin, cemiyetin diğer şubelerinin yürüttüğü gibi öncelikle bu bölgede hastanenin açılması konusunda uğraşlar verdiği anlaşılmaktadır. Bu amaçla başlangıçta kurulan çadır hastanelerde tıbbi tedavi ve bakım hizmetleri verilmeye çalışılmıştır.

Şekil 2: Kızılay Arşivi Kutu No: 266, Belge No: 20

Hilâl-i Ahmer Merkezi Umumi Üyesi Doktor Celaleddin Muhtar tarafından 27 Haziran 1913 tarihinde çekilen telgrafta “Hastahane çadırlarını kurmaya elverişli yerin seçildiği ve bu alanın düzlenmesi için girişimde bulunulmasına ilişkin cevap telgrafının beklendiği” belirtilmektedir.⁹ Temmuz ayına gelindiğinde ise hastanenin yapım çalışmalarına başlanmıştır. Karamürsel Kaymaklığı’ndan 6 Temmuz 1913 tarihinde Hilâl-i Ahmer Merkezi’ne “Hastanenin yapılacağı yerin temizliği ve hazırlanması için gönderilen 1025 kuruşun Karamürsel Hastanesi Başhekimi’ne verildiği” bildirilmektedir.¹⁰ Bundan yaklaşık 5 gün sonra da hastanede yatan hastalara ilişkin bilgilere ulaşılmıştır. Örneğin; 10 Temmuz 1913 tarihli bir telgrafta hastane Başhekimi Rasim Ferid Efendi tarafından “Bir gün önce çeşitli hastalıklardan dolayı 49 hastanın hastaneye kabul edildiği” belirtilmektedir.¹¹ Yine 11 Temmuz 1913 tarihi başka bir arşiv belgesinde Kıta Kumandanı tarafından Hilâl-i Ahmer Merkezi’ne “Karamürsel’de açılan Hilâl-i Ahmer Hastanesi’ne 70 kadar hastanın gönderildiği ve bundan sonrada gönderileceği, hastaların da şefkatli bir annenin merhametiyle yaklaşılarak tedavi edildiği” bildirilmektedir (Şekil 2).¹²

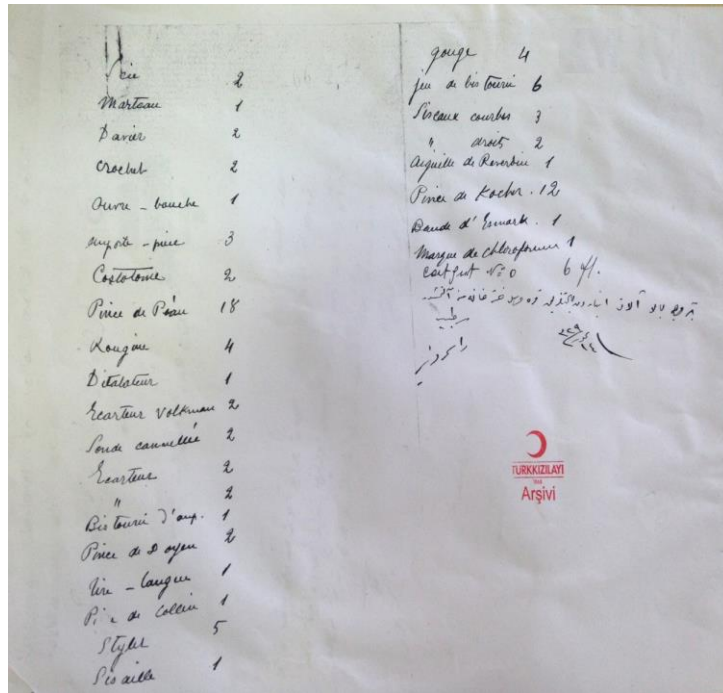
Bu bilgiler doğrultusunda açılan Karamürsel Hastanesi’nin en az 100 yataklı olduğunu, hem halka hem de askerlere hizmet verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. 14 Temmuz 1913 tarihli arşiv belgesi de bu bilgiyi desteklemekle birlikte ihtiyaç doğrultusunda hastanenin mevcut yatak kapasitesinin 200’e çıkartılması durumunda gerekli doktor, hasta bakıcı ve eşyaya ilişkin talepleri içermektedir (Şekil 3).¹³

Şekil 3: Kızılay Arşivi Kutu No: 266, Belge No: 23

Bu talepler sadeleştirilmiş şekliyle şu şekilde sıralanmaktadır:

- Biri cerrahi işlem yapabilecek iki tabip.
- Her on hastaya bir hasta bakıcı gerektiğinden 20 hasta bakıcıya ihtiyaç olduğu görünse de, hastanenin düzeni itibariyle 16 hasta bakıcı ile işlerin görülmesi mümkün olduğundan evvelce gelen yedi hasta bakıcıya ilaveten bu defa gelen üç efendinin memuriyeti ile beraber daha beş hasta bakıcısına ihtiyaç şüphesizdir.
- İleride bir eczacı muavinine lüzum görünebilir.
- İngiltere'den gelen çadırlardan hasta için 12, hasta bakıcılar için bir, toplam 13 büyük ve doktorlar için iki küçük hasta çadırı yeterlidir.
- Mevcuda ilaveten iki yüzer don, gömlek, entari ve yatak çarşafıyla yastık yüzü mutlaka lazımdır. Evvelce gönderilen eşya yüz yatak hesabı üzerinden gönderilmiştir.
- Mevcuda ilaveten üç büyük kazan, dört orta büyüklükte yayvan tencere, dört küçük yayvan tencere, bir yağ tenceresi ile ikişer uzun kepçe, mutfak kevgirine ihtiyaç vardır.
- Mevcuda ilaveten 12 küvet, 12 emaye ibrik, 12 çinko kova ile anbarda mevcut musluklu çinkodan yapılmış üç su hazinesi lazımdır.
- 6 adet abdesthane çadırı lazımdır.
- Aydınlatma için verilen 20 fenerli lambalardan yalnız beşinden faydalandığından en az 30 tane fenerli lambanın denenerek gönderilmesi ve bu eşyanın ne zaman ve ne şekilde gönderilebileceğinin yazı ile bildirilmesi rica edilmektedir.

Şekil 4: Kızılay Arşivi Kutu No: 266, Belge No: 2

Hasta sayısının artması, özellikle cerrahi işlemlerde kullanılacak malzeme ve aletlerin kontrol edilerek tamamlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle Hastane Başhekimisi Rasim Ferid tarafından 26 Temmuz 1913 tarihinde Hilâl-i Ahmer Merkezi'nden "Karamürsel Hastanesi için verilen cerrahi operasyon sandığındaki malzemelerin noksan ve eski olması nedeniyle kullanılmayacağından iade edilerek yerine ambardaki dağınık aletlerden ayrılarak bir takım hazırlanması için gerekli iznin

verilmesi” istenmiştir.¹⁴ Ardından bir gün sonra Başhekim Rasim Ferid, Hilâl-i Ahmer Merkezi’ne anbardan ayrılarak Karamürsel Hastanesi’ne alınan malzemeleri bildirmiştir (Şekil 4).¹⁵

Osmanlı’da modern tıp eğitimi 14 Mart 1827’de açılan Tıbhâne-i Amire ile başlamıştır. Bin sekiz yüz altmış yedi yılına kadar hem tıp eğitiminin Fransızca olması hem de eğitim sürecinde açılan Fransızca dersleri nedeniyle hekimlerin Fransızca bilgisi oldukça iyi olmuştur.¹⁶ Karamürsel Hilâl-i Ahmer Hastanesi Başhekimisi Rasim Ferid tarafından hastaneye alınan malzemeler de Fransızca olarak belirtilmiştir. Hastaneye alınan malzemeler aşağıdaki tabloda sadeleştirilerek belirtilmiştir.¹⁵

Başhekim Rasim Ferid Tarafından Karamürsel Hilâl-i Ahmer Hastanesi’ne Alınan Malzeme Listesi:

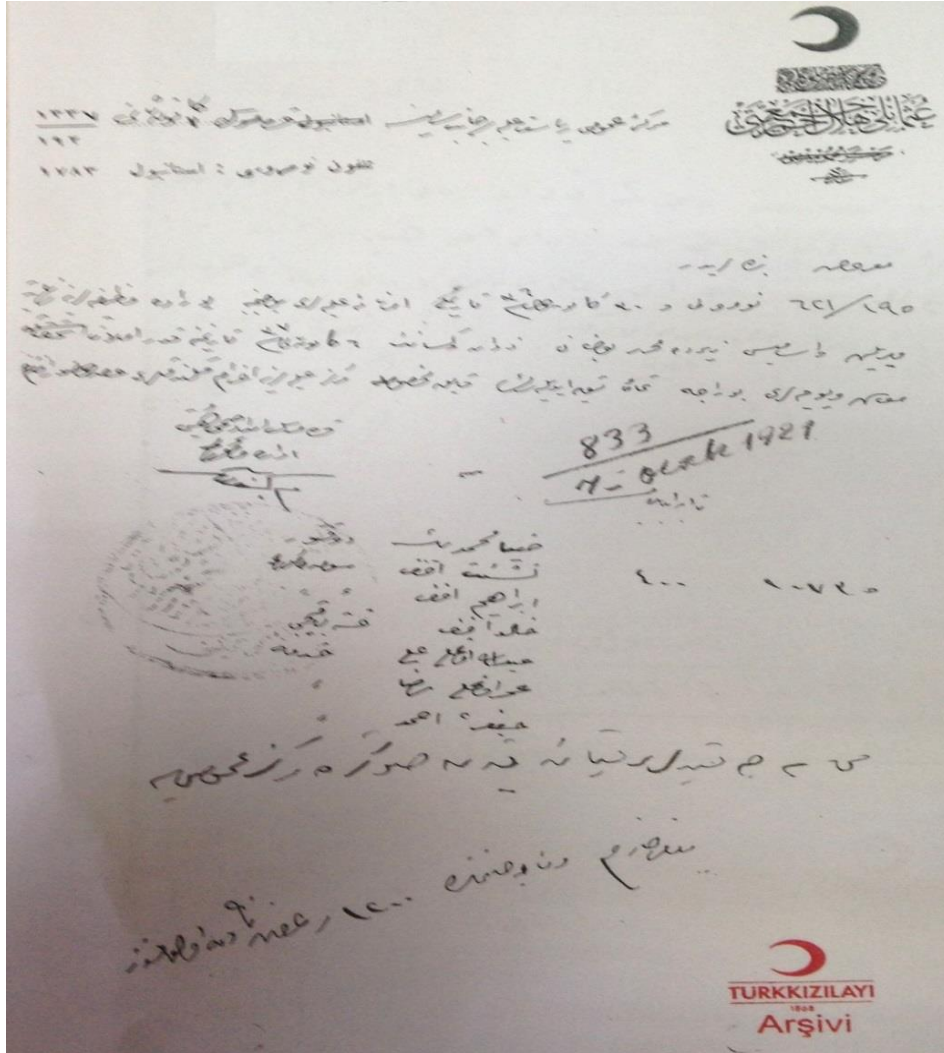
Malzeme	Adedi	Malzeme	Adedi
Testere	2	Keski	4
Çekiç	1	Bistüri takımı	6
Küçük kanca	2	Eğri uçlu makas	3
Larengoskop	1	Düz makas	2
Pens taşıyıcı	3	Reverdin iğnesi	1
Cilt cımbızı	18	Kocher pensi	12
Rouginge	4	Ermak bandı	1
Ekartör	2	Marque de Chloroform	1
Sonda	2	Dikiş ipliği Numara: 0	6
Bistüri	1		
Dil çekici	1		
Nasır çekeceği	1		
Şiş	5		

Bin dokuz yüz on üç yılı ağustos ayının ortalarına gelindiğinde ise Karamürsel Hilâl-i Ahmer Hastanesi’ndeki eşyaların toplandığı ve bu eşyalarla birlikte hastalarında nakledildikleri görülmektedir. 14 Ağustos 1913 tarihinde Başhekim tarafından Hilâl-i Ahmer Merkezi’ne çekilen iki telgrafın birinde “18 hastanın başka yerlere nakledilmesinin mümkün olabileceği”¹⁷ bildirilirken, diğer telgrafta “Eşyanın üç günden önce toplanıp sevk edilmesinin mümkün olmadığı bu nedenle eşyayı alacak Gülnihal’e hareket emri verilmediyse üç gün sonra hareket ettirilmesi”¹⁸ istenmektedir.

Bu gelişmelerden üç yıl sonra tekrar Karamürsel’de bir hastane açılması gündeme gelmiştir. Karamürsel Tabibi Ali Kemal tarafından yazılan 1 Temmuz 1916 tarihli belgede “Hastane yerinin tamamen hazırlandığı ve adı geçen mahalle kadar araba yolu açıldığı” bilgisi verilmektedir.¹⁹ Bu hastanede görev alan personel ve yatan hastalara ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.

Bin dokuz yüz yirmi yılında İzmit ve çevresinin Yunanlılar tarafından işgalinde Karamürsel bölgesi de oldukça olumsuz etkilenmiştir. Yirmi beş köyün işgal kuvvetleri tarafından yakılması nedeniyle İzmit Sancağı Sıhhiye Müdürü Doktor Yunus Vasfi Bey, Hilâl-i Ahmer Merkezi’ne bir telgraf göndererek bu bölgeye yardım edilmesini istemiştir. Bu bölgedeki felaketzedelerin beslenme ve sağlık sorunlarını çözmek için gönderilen ve 15 Kasım 1920’de Karamürsel’e gelen Sekizinci İmdat Heyeti’nde ise Başhekim İhsan Bey, arkadaşı Ziya Bey ve üç hasta bakıcı görevlendirilmiştir.⁴

İki ay bölgede kalan heyet Karamürsel’de felaketzedelerin tıbbi ihtiyaçları için genel bir muayenehane ile 30 yataklı bir hastane açmıştır. Bunun dışında muayenehaneye gelemeyecek kadar hasta olanları tedavi etmek üzere gezici bir sağlık ekibi oluşturulmuştur.²⁰ Hilâl-i Ahmer Merkezi’nin 30 Aralık 1920 tarihinde verdiği emir gereğince Karamürsel’deki doktor, hastabakıcı, sevk memuru ve hademelerin görevlerine son verilmiştir.⁴ 7 Ocak 1921 tarihe ait ulaşılan bir arşiv belgesinde görevlerine son verilen bir doktor, bir hasta bakıcı, iki sevk memuru ile üç hademeye ilişkin bilgilere yer verilmektedir (Şekil 5).²¹Karamürsel’den ayrılan heyet Geyve’ye taşınmıştır.

Şekil 5: Kızılay Arşivi Kutu No: 44, Belge No: 311

Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezi Umumi Riyaseti Ahalisi'ne

Maruz-u bendeleridir. 195/621 numaralı ve 30 Kanunievvel 1336 tarihli Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin emri gereğince burada vazifelerine nihayet verilmiş ve esamesi aşağıda yazı olan kişilerin 6 Kanunisani 1337 tarihine kadar olan maaş ve yevmiyeleri burada tamamen tesviye edilerek kayık-ı mahsusla Hilâl -i Ahmer Merkezi'ne izam kılındıkları arz olunur efendim.

Karamürsel İmdat-ı Sıhhiye Heyeti İdare Memuru MK

Ziya Mehmet Bey Doktor
Neşet Efendi Sevk memuru
İbrahim Efendi Sevk memuru
Halit Efendi Hasta bakıcı
Abdullah oğlu Ali Hademe
Ömer oğlu Rıza Hademe
Cafer oğlu Ahmet Hademe

7 Kanunisani 1337

Sekizinci İmdat Heyeti bölgeden ayrılmış ancak Karamürsel Hastanesi faaliyetlerini bir süre daha sürdürmeye devam etmiştir. Hastane başhekimi İhsan Hilmi tarafından 21 Ocak 1921 tarihinde gönderilen belgede şunlar yazmaktadır: *“Hastanemizde ancak bir iki mühim vakadan başka bir hasta yoktur. Muayenehanemizi bir iki gün kadarı kapamağa mecbur oldu ise de bilâhira müracaat edenlerin çokluğu sebebiyle tekrar açıp faaliyete başladık ve avdet edinceye kadar da bu faaliyetimize devam etmek mecburiyetindeyiz. Diğer taraftan hastane levazımını topluyoruz. Nakliye vasıtası bulmak pek zor olduğundan bir haftaya kadar ancak kiralayabileceğimiz bir kayıkla eşyayı İstanbul’a naklettireceğimizi ümit ederiz. Değirmendere yoluyla eşya nakli müstahildir. Büyük masrafı müstelzimdir efendim.”*²²

İzmit ve Karamürsel’in de içinde bulunduğu çevresi 28 Haziran 1921’de Yunan işgalinden kurtarılmıştır. Cumhuriyetin ilanına kadar olan süreçte Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti savaştan oldukça olumsuz etkilenen bölge halkının beslenme ve barınma sorunlarının giderilmesine çalışmakla birlikte sağlık hizmeti de sunmuştur. Özellikle ishal ve sıtma gibi salgın hastalıkların Karamürsel’de çok görülmesi nedeniyle 26 Temmuz 1921 tarihinde Hilâl-i Ahmer adına Doktor Rüştü Bey tarafından bir poliklinik açılmıştır. Bunun dışında salgın hastalıklarla mücadele edebilmek için aşı da gönderilmiştir.⁴

SONUÇ

Savaşta yaralanan ya da hastalanan askerlere yardım etmek amacıyla kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1912 yılından itibaren Karamürsel’de faaliyetlerde bulunmuştur. Karamürsel Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kurduğu çadır hastane ve hastane binalarında, muayenehanelerde ve oluşturulan gezici sağlık ekipleri aracılığıyla savaştan oldukça olumsuz etkilenen halka ve askerlere tıbbi bakım ve tedavi hizmetleri sunmuştur. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Cumhuriyet’in kuruluşuyla 1923’te “Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti”, 1935’te “Türkiye Kızılay Cemiyeti”, 1947’de ise “Türkiye Kızılay Derneği” olarak faaliyetlerine devam etmiştir.

BİLGİ ve TEŞEKKÜR

Çalışmada kullanılan Kızılay arşiv belgelerine ilişkin dökümanları paylaşan Kocaeli Belediyesi Kent Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Merkezi Koordinatörü Sayın Resul Narin’e, Osmanlıca okumalar konusunda çok değerli desteklerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Oğuz Polatel’e teşekkür ederim.

Bu çalışma 3-5 Nisan 2015 tarihleri arasında Kocaeli’nde düzenlenen Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur. (*Kongre Bildiri Kitabı s. 1669-1678*)..

Kaynaklar

1. Tepekaya M, Kaplan L. Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi’nin kuruluşu ve faaliyetleri (1877-1923). Selçuk Ün Sos Bil Ens Der 2003;10:147-202.
2. Akgün SK, Uluğtekin Murat. Hilâl -i Ahmer’den Kızılay’a. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları; 2002.
3. Aslan NO. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin çalışmalarından bazı kesitler. Atatürk Der 2004;4(2):219-36.
4. Sarı M. Milli mücadele döneminde İzmit ve çevresinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin faaliyetleri (1919-1923). Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu;2014;Mayıs 2-4; Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları; 2015.
5. Kızılay Arşivi: Kutu No: 28, Belge No: 146, 16 Şubat 1331/ 29 Şubat 1916.
6. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 22, 1 Temmuz 1329 / 14 Temmuz 1913.
7. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 21, 1 Temmuz 1329 / 14 Temmuz 1913.
8. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 16, 9 Temmuz 1329 / 22 Temmuz 1913.
9. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 6, 14 Haziran 1329 / 27 Haziran 1913.
10. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 34, 23 Haziran 1329 / 6 Temmuz 1913.
11. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 19, 27 Haziran 1329 / 10 Temmuz 1913.
12. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 20, 28 Haziran 1329 / 11 Temmuz 1913.
13. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 23, 1 Temmuz 1329 / 14 Temmuz 1913.
14. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 2.1, 13 Temmuz 1329 / 26 Temmuz 1913.
15. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 2, 14 Temmuz 1329 / 27 Temmuz 1913.
16. Ülman YI. Türkiye’de 19. ve 20. yüzyıllarda tıp tarihinin anahatları (1827-1923). İçinde: Tıp Tarihi ve Tıp Etiği Ders Kitabı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Matbaası; 2007. s:175-86.
17. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 33, 1 Ağustos 1329 /14 Ağustos 1913.
18. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 32, 1 Ağustos 1329 / 14 Ağustos 1913.
19. Kızılay Arşivi: Kutu No: 266, Belge No: 8, 18 Haziran 1332 / 1 Temmuz 1916.
20. Çapa M. Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925). Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları; 2010.
21. Kızılay Arşivi: Kutu No: 44, Belge No: 311, 7 Kanunisani 1337/ 7 Ocak 1921.
22. Kızılay Arşivi: Kutu No: 26, Belge No: 39, 21 Kanunisani 1337 / 21 Ocak 1921.